

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

2 vtrum religio sit virtus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

est siue dicatur religione, religio proprie importat ordinem ad Deum. Ipse enim est, cui principaliter alligari debemus tamquam in deficiente principio, ad quem etiam nostra electio affidue dirigi debet, sicut in ultimo in finem, quem etiam negligenter peccando amittimus, & credendo, & fidem protestando recuperare debemus.

Ad primum ergo dicendum, quod religio habet duplices actus, quosdam quidem proprios, & immediatos, quos elicit, per quos homo ordinatur ad Deum, sicut sacrificare, adorare, & omnia huiusmodi. Alios autem actus habet, quos producit mediatis virtutibus, quibus imperat, ordinat eos ad diuinam reuerentiam, quia scilicet virtus, ad quam pertinet finis, imperat virtutibus, ad quas pertinent ea, quae sunt ad finem. Et secundum hoc actus religionis per modum imperij ponitur esse, visitare pupillos, & viduas in tribulatione cordis, quod est actus elicitus a misericordia. Inmaculatum autem se custodire ad hoc saeculo, imperatiue quidem est religio, elicitive autem temperantiae, vel aliquid huiusmodi virtutis.

Ad secundum dicendum, quod religio refertur ad ea, quae exhibentur cognitionibus humanis, extendit nomine religionis, non autem secundum quod religio proprie dicitur, unde Augustinus parum ante verba inducta, praemittit Religio distinctus non quilibet, sed Dei cultum significare videtur.

Ad tertium dicendum, quod cum seruus dicatur ad dominam, necesse est quod ubi est propria, & specialis ratio dominij, ibi sit specialis, & propria ratio seruitutis. Manifestum est autem, quod dominium conuenit Deo secundum propriam, & singularem quaedam rationem, quia scilicet ipse omnia fecit, & quia summum in omnibus rebus obinet principatum; & ideo specialis ratio seruitutis ei debetur. Et talis seruitus nomine latiae designatur apud Graecos, & ideo ad religionem proprie pertinet.

Ad quartum dicendum, quod colere dicuntur homines, quos honorificatione, vel recordatione, vel praesentia frequentamus. Et etiam aliqua, quae nobis subiecta sunt, colunt a nobis dicuntur: sicut agricolae dicuntur ex eo, quod colunt agros, & incolae dicuntur ex eo, quod colunt loca, quae inhabitant. Quia tamen specialis honor debetur Deo, tamquam primo omnium principio, etiam specialis ratio cultus ei debetur, quae graeco nomine uocatur eusebia, vel theosebia, ut patet per Augustinum de ciuitate Dei.

Ad quintum dicendum, quod religiosi, quamuis dici possint communiter omnes qui Deum colunt, specialiter tamen religiosi dicuntur, qui totam vitam suam diuino cultui dedicant, a mundanis negotijs se abstrahentes. Sicut etiam contemplatiui dicuntur, non qui contemplantur, sed qui contemplationi totam vitam suam deputant. Huiusmodi autem non se subiciunt homini propter hominem, sed propter Deum; secundum illud Apostoli Galat. 4. Sicut angelum Dei excepistis me, sicut Iesum Christum.

ARTICVLVS II.

Utrum religio sit virtus.

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod religio non sit virtus. Ad religionem enim pertinere videtur Deo reuerentiam exhibere: sed reuereri est actus timoris, qui est donum, ut ex supra

dictis patet: ergo religio non est virtus, sed donum.

¶ 2. Præter. Omnis virtus in libera voluntate consistit: unde dicitur habitus electus, vel voluntarius: sed sicut dictum est, ad religionem pertinet latia, quae seruitutem quandam importat, ergo ad religionem pertinet latia, quae seruitutem quandam importat. ergo religio non est virtus.

¶ 3. Præter. Sicut dicitur in 2. Eth. Aritudo virtutis inest nobis a natura: unde ea, quae pertinent ad virtutes, sunt de dictamine rationis naturalis: sed ad religionem pertinet caeremoniam diuinam naturae afferre: caeremonialia autem, ut dictum est supra, non sunt de dictamine rationis naturalis. ergo religio non est virtus.

SE D CONTRA est, quia connumeratur aliis virtutibus, ut ex praemissis patet.

RESPON. Dicendum, quod sicut supra dictum est, virtus est, quae bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit. Et ideo necesse est dicere omnem actum bonum ad virtutem pertinere. Manifestum est autem, quod reddere debitum alicui habet rationem boni, quia per hoc quod aliquis alteri debitum reddit, constituitur in proportione conuenienti respectu ipsius, quasi conuenienter ordinatus ad ipsum. Ordo autem ad rationem boni pertinet, sicut & modus, & species, ut per Augustinum patet in libro de natura boni. Cui ergo ad religionem pertineat reddere honorem debitum alicui, scilicet Deo, manifestum est quod religio virtus est.

Ad primum ergo dicendum, quod reuereri Deum est actus doni timoris. Ad religionem autem pertinet facere aliqua propter diuinam reuerentiam: unde non sequitur quod religio sit idem quod donum timoris, sed quod ordinat ad ipsum, sicut ad aliquid principalius. Sunt enim dona principaliora virtutibus moralibus, ut supra habitum est.

Ad secundum dicendum, quod etiam seruus potest voluntarie exhibere domino suo quod datur, & sic facit de necessitate virtutem, debitum voluntarie reddens. Et similiter exhibere Deo debitam seruitutem, potest esse actus virtutis, secundum quod homo voluntarie facit.

Ad tertium dicendum, quod de dictamine rationis naturalis est, quod homo aliqua faciat ad reuerentiam diuinam: sed quod haec determinate faciat, uel illa, istud non est de dictamine rationis naturalis, sed de institutione iuris diuini, uel humani.

inert causam formalem. Ex hoc enim quod virtus est, quae formaliter facit bonum habentem, & opus eius quasi formaliter reddit bonum, arguitur auctor necessitatem virtutis ex actu bono: & vere sic est. Nam intelligendo per actum bonum, ut in 2. Ethico, describitur, actum scilicet bonum, & bene, omnis huiusmodi actus virtutem coeigit. Actus vero bonus, sed adhuc non bene ad virtutem quidem ex suo genere spectat, ut in 2. Ethico, dicitur, quod virtute non fit. Vt roque enim modo virtutis necessitatem actu, vel potentia inferat actus bonus.

In eodem secundo articulo aduerte, quod quemadmodum iustitiae proprius, & adequatus actus est reddere unicuique quod suum est, ita proprius, & adequatus religionis actus est reddere Deo debitum cultum, seu honorem, ut etiam in sequenti articulo in responsione ad secundum habes.

In responsione ad tertium eiusdem articuli aduerte, quod sicut de dictamine naturalis, rationis est in virtute temperantiae, ut homo medium teneat in cibo, & potu, & non quod hunc, vel illum cibum, aut potum assumat: ita in virtute religionis ex dictamine naturalis rationis est, quod medium teneat in ordinatione sui ipsius ad Deum. Sed quod has, vel illas caeremonias assumat ad ordinandum se ipsum in Deum, hoc est ex diuino, vel politico iure.

Unde sicut temperantia non negatur virtus propter indeterminationem materiae, ita nec religio resecanda est a virtutibus propter incertitudinem materiae, quae in actibus, quibus Deus colitur, consistit. Ad formale namque, non ad certam materiam spectandum est.

¶ Super

Art. praec. ad tertium.

Lib. a. in p. sup. 10. 3.

1. 2. q. 99. art. 3. ad 2. & q. 101.

1. 2. q. 55. ar. 2. 3. & 4. Et supra q. 58. art. 3.

Cap. 55. & ca. 3. to. 6.

q. 9. artic. 1. ad 1. & 2. q. 66. artic. 1. 2. 3. & 4.

¶ Super Quaestione XLII. prima articulum secundum.

¶ In art. 1. eiusdem q. 1. in principio corporis articuli aduerte, quod auctor ab effectu formali

ARTICVLVS III.

¶ *Verum religio sit vna virtus.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod religio non sit vna virtus. Per religionem enim ordinatur ad Deum, ut dictum est. In Deo autem est accipere tres personas, & iterum multa attributa, que saltem ratione differunt. Diversa autem ratio obiecti sufficit ad diversificandum virtutes, ut ex supra dictis patet. ergo religio non est vna virtus.

¶ 2. Præter. Vnus virtutis unus est actus. Habitus enim distinguuntur secundum actus: religionis autem multi sunt actus, sicut colere, & seruire, vouere, orare, sacrificare, & multa huiusmodi. ergo religio non est vna virtus.

¶ 3. Præter. Adoratione ad religionem pertinet: sed adoratio alia ratione adhibetur imaginibus, & alia ipsi Deo. Quia ergo diversa ratio distinguit virtutes, videtur quod religio non sit vna virtus.

SED CONTRA est, quod dicitur Eph. 4. Vnus Deus, vna fides: sed vera religio protestatur fide uni Deo. ergo religio est vna virtus.

RESPON. Dicendum, quod sicut supra habitum est, habitus distinguuntur secundum diversam rationem obiecti. Ad religionem autem pertinet exhibere reuerentiam uni Deo secundum unam rationem, in quantum scilicet est primum principium creationis, & gubernationis rerum, unde ipse dicit Malach. 1. Si ergo pater, ubi honor meus? Patris enim est & producere, & gubernare: & ideo manifestum est, quod religio est vna virtus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod tres personæ diuinæ sunt unum principium creationis, & gubernationis rerum: & ideo eis una religio seruatur. Diversæ autem rationes attributorum concurrunt ad rationem primi principij: quia Deus producit omnia, & gubernat sapientia, voluntate, & potentia bonitatis suæ: & ideo religio est vna virtus.

AD SECUNDVM dicendum, quod eodem actu homo seruit Deo, & colit ipsum. Nam cultus respicit Dei excellentiam, cui reuerentia debetur. Seruitus autem respicit subiectionem hominis, qui ex sua conditione obligatur ad exhibendum reuerentiam Deo. Et ad hæc duo pertinent omnes actus, qui religioni attribuuntur: quia per omnes homo protestatur diuinam excellentiam, & subiectionem suam ad Deum vel exhi-

Fendo aliquid ei, vel iterum assumendo aliquid diuinum. **A**D TERTIVM dicendum, quod imaginibus non exhibetur religionis cultus, secundum quod in scriptis consideratur, quasi res quedam, sed secundum quod sunt imagines ducentes in Deum incarnatum. Motus autem, qui est in imagine, prout est imago, non consistit in ipsa, sed tedit in id, cuius est imago. Et ideo ex hoc, quod imaginibus Christi exhibetur religionis cultus, non diversificatur ratio patriæ, nec virtus religionis.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Verum religio sit specialis virtus ab alijs diuina.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod religio non sit specialis virtus ab alijs diuina. Dicit enim Augustinus 10. de ciuitate Dei. Verum sacrificium est omne opus quod geritur, ut sancta loci ceteritate Deo iungamur: sed sacrificium pertinet ad religionem. ergo omne opus virtutis ad religionem pertinet: & sic non est specialis virtus.

¶ 2. Præter. Apostolus dicit ad Cor. 10. Omnia in gloriam Dei faciunt: sed ad religionem pertinet aliqua facere ad Dei reuerentiam, ut supra dictum est. ergo religio non est specialis virtus.

¶ 3. Præter. Caritas, qua diligitur Deus, non est virtus distincta a caritate, qua diligitur proximus: sed sicut dicitur in 8. Ethic. Honorari propinquum est ea, quod est amari. ergo religio, qua honoratur Deus, non est virtus specialiter distincta ab obseruantia, vel dulcia, vel pietate, quibus honoratur proximus. ergo non est virtus specialis. **S**ED CONTRA est, quod ponitur aliqua pars iustitie ab alijs eius partibus distincta. **R**ESPON. Dicendum, quod virtus ordinatur ad bonum, ubi est specialis ratio boni, ubi oportet esse specialem virtutem. Bonum autem ad quod ordinatur religio, est exhibere Deo debitum honorem: honor autem debetur aliquid ratione excellentiæ. Deo autem competit singularis excellentia, in quantum omnia in infinitum transcedit secundum omnimodum excessum: unde ei debetur specialis honor. Sicut in rebus humanis, videmus quod diuersis excellentiis personarum diuersus honor debetur, alius quidem patri, alius regi, & sic de alijs. Unde manifestum est, quod religio est specialis virtus.

In ar. 4. ad 2. & 3.

Art. 1. huius quest.

q. 50. art. 2. ad 2. & q. 47. art. 5. & q. 23. art. 4. & 5.

In locis citatis arg. 1.

¶ *Super Questionis octuagesime prime articulum tertium.*

IN articulum tertium eiusdem 81. q. dubium difficile est, quod iste articulus stare potest cum arti. 7. huiusmet q. In articulo namque 5. expressè negatur Deum esse obiectum religionis, & propterea religio non esse virtutem theologalem, ut patet ibi. Hic autem probatur, quod religio est vna virtus, quia habet unum Deum in vnam rationem pro obiecto, ut patet in litera asserente pro maiore propositione, habitus distinguuntur secundum diversam rationem obiecti: & subsumente, Ad religionem pertinet exhibere reuerentiam uni Deo secundum unam rationem, in quantum scilicet est primum principium creationis, & gubernationis rerum. Si namque diversus ille non æquiuocus, sed effectus est, manifeste dicit Deum esse obiectum religionis: & propterea eius unitate secundum talem rationem, religionem esse unam virtutem.

Ad hoc dubium summarie dicitur, quod obiectum virtutis est duplex, cui, & quod, & quod Deus est obiectum religionis cui, non quod. Et propterea verque articulus verum dicit, & intentum sortitur. Sed quoniam hæc obicula sunt, in 5. articulo declarabuntur.

In responsione ad tertium eiusdem articuli dubia plura occurrunt, scilicet de unico motu in imaginem, & id cuius imago; & de imaginibus Christi adorandis adoratione laudis. Sed quoniam de his erit specialis tractatus in proprio loco in tertia scilicet parte, q. 25. ideo ibi tractanda relinquuntur.

¶ *Super Questionis octuagesime prime articulum quartum.*

IN articulo eiusdem q. in responsione ad secundum, dubium